

Śródka, Andrzej / Różewicz, Jerzy

Kazimierz Opałek (1918-1995) jako historyk nauki

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 43/1, 143-152

1998

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KAZIMIERZ OPAŁEK (1918–1995) JAKO HISTORYK NAUKI

Minęły już prawie trzy lata od śmierci Kazimierza Opałka, znanego badacza w dziedzinie teorii prawa oraz problematyki nauki o polityce, a także, o czym mało się wspomina, historyka nauki, szczególnie okresu oświecenia. Nie wspomina się też, że Kazimierz Opałek przez pięć lat piastował funkcję redaktora naczelnego „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”.

Trochę danych biograficznych o Kazimierzu Opałku. Urodził się w Krakowie 13 lipca 1918 r. jako syn Tadeusza, urzędnika państwowego i Eugenii Polaczek. Po ukończeniu Gimnazjum Św. Anny w Krakowie w 1936 r. rozpoczął studia prawnicze na Uniwersytecie Jagiellońskim, które po przerwie wojennej ukończył w 1945 r. Był uczniem wybitnego teoretyka prawa Jerzego Landego. Kariera naukowa K. Opałka była bardzo szybka. Zaraz po ukończeniu studiów został zatrudniony w Katedrze Powszechnej Historii Państwa i Prawa UJ jako asystent, następnie po doktoracie (1946) został adiunktem w Katedrze Teorii Państwa i Prawa. Tam też wkrótce habilitował się (1952). W 1954 r. nadano mu tytuł profesora nadzwyczajnego, a w osiem lat później (1962) zwyczajnego. Tak więc wszystkie stopnie naukowe, od magistra do profesora zwyczajnego, K. Opałek osiągnął w przeciągu zaledwie siedemnastu lat, co w naukach społecznych bywa rzadkością.

Imponująca jest też szybka kariera Kazimierza Opałka w zakresie organizacji nauki. Temu trzydziestosześcioletniemu profesorowi już w 1954 r. powierzono kierownictwo Katedry Teorii Państwa i Prawa UJ; tą Katedrą będzie On kierował przez piętnaście lat (do 1969 r.). W tym czasie uzyskał nominację na dziekana Wydziału Prawa UJ (1954–1956), prorektora tej uczelni (1962–1963) i kierownika międzyuczelnianego Studium Nauk Politycznych (1964–1969). Po 1969 r. był kierownikiem Zakładu Teorii Państwa i Prawa Instytutu Nauk Politycznych UJ (1969–1990) i dyrektorem tego Instytutu (1969–1975).

W uznaniu jego osiągnięć naukowych Polska Akademia Nauk w 1976 r. wybrała go na swego członka korespondenta. Członkiem rzeczywistym PAN został w 1986 r. Był także członkiem czynnym PAU po jej reaktywowaniu. Wybierano go na członka wielu stowarzyszeń naukowych krajowych i międzynarodowych, między innymi Internationale Verinigung für Rechts- und Sozialphilosophie (1972); przez wiele lat był członkiem Komitetu Wykonawczego International Political Science Association (1979–1982), był również członkiem korespondentem Instytutu Hansa Kelsena w Wiedniu (1980), wybrano go na członka zagranicznego Serbskiej Akademii Nauk i Sztuk (1984), otrzymał doktorat honorowy uniwersytetu w Pécs (1967), był członkiem Académie Internationale d'histoire des Sciences (od 1971).

Dzielił swój czas przede wszystkim pomiędzy Uniwersytetem Jagiellońskim i Polską Akademią Nauk, nie wspominając już o działalności politycznej (był aktywnym członkiem i działaczem PZPR od 1952 r.). W UJ prowadził przez ponad trzydzieści lat wykłady z filozofii, teorii i historii prawa. Do ostatnich lat życia miewał seminaria i wykłady monograficzne, poświęcone problemom współczesnej filozofii prawa i metodologii badań prawnych. Podobno był świetnym nauczycielem akademickim i wychowawcą kadry naukowej (m.in. opinia J. Baszkiewicza). Wypromował 15 doktorów, jego uczniami byli m.in.: Jan Hertich-Woleński, Tomasz Giebert-Studnicki, Jerzy Indraszkiewicz, Wiesław Lang, Aleksander Peczeniki, Julian Wielgosz.

Kazimierz Opałek zmarł 11 listopada 1995 r. w Krakowie.

Osiągnięcia Kazimierza Opałka w zakresie teorii prawa i politologii, a były one duże, są dość obszernie opisane¹, nie będziemy tych opinii powtarzać, jedynie skupimy naszą uwagę na działalności naukowej i organizacyjnej Profesora w zakresie historii nauki.

Kazimierz Opałek zadebiutował jako historyk nauk prawnych, mając niespełna trzydzieści lat pracą *Hieronim Stroynowski jako filozof prawa*, opublikowaną w 1946 r., a następnie wziął udział w bardzo ważnej dla naszej historiografii nauki serii wydawniczej PAU „Historia nauki polskiej w monografiach”. Myśl wydawnicza monografii zrodziła się na tle przygotowań do uroczystości jubileuszowych 75-lecia Polskiej Akademii Umiejętności w 1946 r. i znalazła wyraz w 29 tomikach. Początkowo, według zamierzeń, miał być jeden tom poświęcony naukom prawniczym, a jego opracowanie powierzono Władysławowi Wolterowi uważając, że jako specjalista z dziedziny prawa karnego podoła zamierzeniom opracowania historii wszystkich gałęzi wiedzy prawniczej. Wolter jednak wysunął pomysł opracowania zbiorowego w większej liczbie arkuszy i większej liczbie autorów. Pomysł ten został zrealizowany przy współpracy ośmiu autorów z krakowskiego środowiska uniwersyteckiego, którzy opracowali cztery tomiki, w tym tomik – K. Opałek i W. Wolter: *Nauka filozofii prawa i prawa karnego w Polsce* (Kraków 1948 ss. 40).

W początkach lat pięćdziesiątych K. Opałek opublikował kilka ważkich książek i artykułów z historii nauki. Ujawnił w nich umiejętność uogólniania i syntetyzowania poruszanych spraw, choć na pracach tych umiarkowanie ciążył wpływ okresu, w których zostały opublikowane, pamiętajmy bowiem, że to był czas schyłkowy okresu stalinowskiego, wszechwładnie panującej cenzury i nachalnego propagowania doktryny marksistowskiej, jako „jedynie prawdziwie naukowej”. Profesor Opałek dość umiejętnie przebmał przez te przeszkody. Można to zauważyć w jego publikacjach z lat 1951–1955. Wymieńmy je, poczynając od druków zwartych (książek), a kończąc na ważniejszych artykułach. Ulubionym okresem K. Opałka stało się Oświecenie. W 1951 r. wraz z Bogusławem Leśnodorskim opublikował dość obszerną książkę *Nauka polskiego Oświecenia w walce o postęp* (Warszawa 1951 ss. 111, nlb. 5, tabl. 12), a wkrótce ukazała się większa monografia *Hugona Kołłątaja poglądy na państwo i prawo* (Warszawa 1952 ss. 267). W ogóle Kołłątaj stał się dla K. Opałka na kilka lat postacią, której poświęcił bardzo dużo uwagi. Już jego monografię o Kołłątaju poprzedził ważny i obszerny artykuł *Podstawowe koncepcje Kołłątaja w naukach społecznych* („Myśl Współczesna” 1951 R. 6 t. 2 s. 289–310). Wkrótce wydał *Wybór pism naukowych Kołłątaja* (Warszawa 1953), który poprzedził obszernym wstępem (s. 5–70), a w dwa lata później ukazał się kołłątajowski *Porządek fizyczno-moralny* w znakomitej serii wydawniczej „Biblioteka Klasyków Filozofii”; to dzieło Kołłątaja opracował i obszernym wstępem, zatytułowanym *Dociekania filozoficzne Hugona Kołłątaja*, opatrzył właśnie K. Opałek (Warszawa 1955 ss. VII–XXXVI), korzystając w pewnej

mierze z materiałów archiwalnych, co w działalności badawczej Profesora nie było nigdy dominujące.

Innym problemem badawczym, który żywo interesował K. Opałka w latach pięćdziesiątych był fizjokratyzm. Już w 1951–1952 ukazały się trzy dość obszerne jego artykuły na ten temat, opublikowane w czasopismach „*Ekonomista*” i „*Państwo i Prawo*”. W rok później K. Opałek opublikował książkę *Prawo natury u polskich fizjokratów* (Warszawa 1953 ss. 161); zanalizował w niej poglądy Antoniego Popławskiego i braci Hieronima oraz Waleriana Stroynowskich.

Do połowy lat pięćdziesiątych K. Opałek zdołał wydać jeszcze książkę *Myśl Oświecenia w Krakowie* (Kraków 1955 ss. 255, ilustr.) oraz opracował w słynnej serii wydawniczej „Biblioteka Narodowa” Józefa Wybickiego *Listy patriotyczne*, które poprzedził wnikliwym studwudziesięciostronicowym wstępem (Wrocław 1955 s. III–CXXII).

Druga połowa lat pięćdziesiątych była w dorobku naukowym K. Opałka w zakresie historii nauki mniej bogata, ale i w tym pięcioleciu ukazały się drukiem ważne artykuły. Przede wszystkim chodzi o dwie publikacje poświęcone Monteskiuszowi *Rola Monteskiusza w rozwoju myśli społecznej* („*Myśl Filozoficzna*” 1956 nr 1 s. 29–57) oraz studium *Monteskiusz w Polsce*, zamieszczone w materiałach z sesji naukowej Komitetu Nauk Prawnych pod nazwą *Monteskiusz i jego dzieło* (Wrocław 1956, studium Opałka s. 239–291, res. s. 348–354). W tym samym roku ukazał się istotny artykuł *Stan badań nad nauką polskiego Oświecenia, próba oceny i wnioski* („*Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej*” 1956 T. 4 s. 183–206).

Pod koniec lat pięćdziesiątych ukazały się jeszcze: *Opracowanie zarysu dziejów nauki polskiej* („*Nauka Polska*” 1958 R. 6 nr 4 s. 85–103) i *Jan Śniadecki jako historyk nauki* („*Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej*” Ser. A z. 2:1958 s. 63–80) oraz kilka nieco obszerniejszych sprawozdań i zwarty, może nawet zbyt oszczędny, szkic wspomnieniowy o jego nauczycielu Jerzym Landem; doliczymy się więc ponad dwudziestu publikacji z zakresu historii nauki, szczególnie historii nauk społecznych, jakie K. Opałek ogłosił w okresie lat pięćdziesiątych.

Nic też dziwnego, że Jego dorobek publikacyjny został wcześniej dostrzeżony i odpowiednio doceniony. W maju 1952 r. Prezydium PAN powołało Komitet Historii Nauki (później działający pod nazwą Komitet Historii Nauki i Techniki, przyłączony do Wydziału I – Nauk Społecznych PAN) i K. Opałka włączono jako członka do pierwszego składu KHN, a zarazem wśród utworzonych w tym Komitecie pięciu zespołów badawczych zorganizowano jako drugi Zespół Nauki Oświecenia², powierzając K. Opałkowi kierownictwo tego Zespołu.

W Komitecie Historii Nauki K. Opałek zajmował się ogólną problematyką teoretyczno-metodologiczną, związaną z uprawianiem historii nauki. Z 1952 r. pochodzi jego programowy referat pt. *Badania nad historią nauki, ich charakter, zakres i organizacja*, który w nieco zmienionej i rozszerzonej wersji został opublikowany w „*Studiach i Materiałach z Dziejów Nauki Polskiej*” (1953 t. 1 s. 5–28).

W artykule tym wyraźnie widać wpływy angielskiego fizyka i wówczas bardzo uznawanego w ZSRR i krajach jemu podległych historyka nauki o orientacji marksistowskiej Johna Desmonda Bernala (Bernal był m.in. laureatem Leninowskiej Nagrody, od 1954 r. członkiem zagranicznym PAN).

Niewątpliwie dużą zasługą K. Opałka było zorganizowanie przy Komitecie Historii Nauki PAN Zespołu Nauki Oświecenia. Przy organizowaniu Zespołu założeniem było skupienie w nim możliwie licznej grupy młodych naukowców, którzy w przyszłości mieli się stać kadrą przyszłych historyków nauki. Zespół został zorganizowany 1 IX 1953 r. i w programie długoletnim, opracowanym przez K. Opałka, zamierzał podejmować prace w następujących kategoriach badawczych:

- a) ogólna problematyka nauki polskiego Oświecenia;
- b) opracowania poszczególnych dziedzin pracy naukowej;
- c) monograficzne opracowania uczonych i popularyzatorów; i wreszcie
- d) wydawnictwa źródłowe.

Zespół z Komitetu Historii Nauki przeszedł następnie do powstałego w listopadzie 1953 r. Zakładu Historii Nauki PAN. Placówka ta rozpoczęła jednakże działalność od 1 maja 1954 r. W tym też roku K. Opałek został przyjęty na drugi „pełny” etat w wymienionym Zakładzie; będzie w nim pracował piętnaście lat, aż do 1969 r. W tym czasie Zakład Historii Nauki zmienił swą nazwę na Zakład Historii Nauki i Techniki.

Zorganizowany przez K. Opałka Zespół Nauki Oświecenia w latach pięćdziesiątych liczył ponad trzydzieści osób, przede wszystkim młodych magistrów i doktorów, z których z czasem niemal wszyscy uzyskali tytuły profesorów i wnieśli do historii nauki i oświaty znaczące wartości. W Zespole udzielali się, ograniczając się do aktywniejszych młodszych referentów, między innymi: Wojciech Bartel, Mirosława Chamcówna, Jan Dihm, Renata Dutkova, Mirosław Francić, Aleksander Gella, Janusz Górski, Stanisław Grodziski, Stanisław Grzybowski, Wiesław Lang, Helena Madurowicz, Jerzy Michalski, Kamila Mrozowska, Antoni Podraza, Maria Sarniecka-Keller, Irena Stasiewicz, Ryszard Wołoszyński, Witold Zakrzewski i Anna Żeleńska-Chełkowska. Poza M. Sarniecką, reprezentującą nauki biochemiczne, pozostali zajmowali się historią kultury, historią nauk prawnych, ekonomią, socjologią, dziejami oświaty i organizacji nauki, historią gospodarczą i społeczną. Do tej wyśmienitej grupy młodych naukowców od czasu do czasu dołączali starsi; wśród nich najaktywniejszymi byli profesorowie: historyk nauki o Ziemi Antoni Gawel i znany historyk oświaty i organizacji nauki Jan Hulewicz.

Zespół Nauki Oświecenia działał do połowy lat siedemdziesiątych, choć w końcowych latach swego istnienia aktywność jego zamierała, a sam K. Opałek wyręczał się coraz częściej członkami stworzonego przez siebie Zespołu (przede wszystkim K. Mrozowską i I. Stasiewicz). Przez okres nieco ponad dwudziestu lat istnienia Zespołu zorganizowano, przede wszystkim w Krakowie, około 70

posiedzeń-konferencji, na których wygłoszono ponad 80 referatów. Tym posiedzeniom z reguły przewodniczył K. Opałek, on też w tym gremium występował jako referent i uczestnik w dyskusjach. Większość referatów ogłaszano drukiem przede wszystkim w „Studiach i Materiałach z Dziejów Nauki Polskiej” i „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki”. Zespół ten wniósł wielki wkład do powstania najważniejszej publikacji K. Opałka z zakresu historii nauki, a mianowicie części drugiej tomu drugiego *Historii nauki polskiej*. Do dzieła tego jeszcze powrócimy.

W Komitecie Historii Nauki, jak wspomnieliśmy, K. Opałek działał od początku powstania tej instytucji, tj. od 1952 r., i był powoływany do niej przez kilka następnych kadencji do roku 1974, czyli działał tam w miarę aktywnie przez ponad dwadzieścia lat. Już w 1958 r. w Komitecie Historii Nauki powołano K. Opałka do siedmioosobowego zespołu redaktorów planowanego, dwutomowego dzieła wówczas nazwanego *Zarys dziejów nauki polskiej* i powierzono mu redagowanie okresu 1750–1795. Z obowiązku tego wywiązał się dobrze, choć koncepcje tego dzieła wielokrotnie się zmieniały, a realizację już od początku lat sześćdziesiątych przejęła druga macierzysta placówka K. Opałka (pierwszą był oczywiście UJ) – Zakład Historii Nauki, działający przy Prezydium PAN³. Zakład ten, kierowany wówczas przez profesora Bogdana Suchodolskiego (chyba jednak faktycznie przez prof. Eugeniusza Olszewskiego), K. Opałka wyraźnie forował, nie tylko jako kierownika krakowskiej filii Zakładu, ale też jako uczonego i działacza partyjno-społecznego, szczególnie na terenie Krakowa.

W Zakładzie Historii Nauki i Techniki PAN K. Opałek miał też swój udział w pracach Rady Naukowej od początków jej powstania w lecie 1960 r. (wcześniej funkcje Rady sprawował Komitet Historii Nauki). Do Rady Naukowej Zakładu Historii Nauki i Techniki K. Opałek był powoływany przez kilka kadencji, aż do roku 1974. W Radzie uczestniczył w różnych komisjach (m.in. w sprawie przewodów habilitacyjnych Barbary Bieńkowskiej i Zbigniewa Wójcika) oraz był recenzentem prac doktorskich i habilitacyjnych, m.in. Ireny Stasiewicz. W kwietniu 1971 r. przy Zakładzie Historii Nauki i Techniki został utworzony Zespół Historii Nauk Prawnych i Administracyjnych, któremu przewodniczył Bogusław Leśnodorski. Zespół ten istniał zaledwie kilka lat i nie przejawiał zbyt dużej aktywności. Jednym z aktywniejszych członków był K. Opałek; on to na drugim z kolei posiedzeniu Zespołu (21 V 1971) wygłosił referat *Norma prawna a zjawisko społeczne*.

W latach sześćdziesiątych K. Opałek powoli zaczął odchodzić od historii nauki, ale nie zerwał z nią. W tym czasie opublikował kilka artykułów, głównie dotyczących okresu Oświecenia i dziejów nauk prawnych. Wymieńmy ważniejsze w porządku chronologicznym: *Nauka prawa w Uniwersytecie Jagiellońskim w okresie Oświecenia*. W: *Studia z dziejów Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*. Kraków 1964 s. 49–71; tamże *U schyłku szkoły prawa natury – Feliks Słotwiński (1788–1863)*, s. 79–102; dwa istotne artykuły w „Studiach i Materiałach z Dziejów Nauki Polskiej”: *Historyzm w polskim prawoznawstwie początków XIX wieku*

(seria A z. 9:1966 s. 177–193, wspólnie z Jerzym Wróblewskim) i *Właściwości rozwojowe nauk społecznych i humanistycznych w Polsce okresu Oświecenia* (seria A z. 12:1968 s. 185–194).

W 1970 r. ukazało się najważniejsze opracowanie K. Opałka z zakresu historii nauki: w tomie drugim *Historii nauki polskiej* druga część, dotycząca nauki okresu Oświecenia (*Oświecenie*, s. 231–473). Wspomnieliśmy już, że dzieło to powstało w znacznym stopniu na podstawie referatów cząstkowych z historii różnych, a licznych specjalności. Liczba autorów tych opracowań to co najmniej (myślimy tylko o okresie Oświecenia) ponad dwadzieścia osób, ponadto interesujący i bogaty materiał ilustracyjny, często publikowany po raz pierwszy, wybrał i opracował trzyosobowy zespół (Ewa Chojecka, Jerzy Różewicz, Irena Stasiewicz). Czy więc dzieło K. Opałka jest tylko kompilacją zgromadzonych i zamówionych wyłącznie dla *Historii nauki polskiej* materiałów. Tak zupełnie nie można sądzić. Kazimierz Opałek wzbogacił te szczegółowe teksty o rozważania ogólne, wplótł je w szersze tło tak polskie, jak i europejskie, w ten sposób otrzymaliśmy przyzwoitą syntezę dziejów nauki polskiej jednego z ważniejszych okresów naszej historii. W dziele tym K. Opałek wysunął i odpowiednio uzasadnił tezę, wg której tzw. „okres polskiego Oświecenia” należy rozszerzyć tak „w dół jak i w górę”, uważał bowiem, iż polskie Oświecenie, z punktu widzenia historyka nauki, sięga swym początkiem w głąb czasów saskich, kres jego natomiast następuje mniej więcej w latach dwudziestych XIX wieku.

Niejako odpryskami i powtórzeniami tego najważniejszego opracowania K. Opałka z zakresu nauki stało się kilka publikacji, z nich dwie przede wszystkim: *Wielcy uczeni krakowskiego Oświecenia na tle epoki*. W: *Kraków i Małopolska przez dzieje. Studia i szkice profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego* (Kraków 1970 s. 270–300, res. 403–405) oraz *Nauka w Polsce okresu Oświecenia*. W: *Polska w epoce Oświecenia. Państwo – społeczeństwo – kultura* (Warszawa 1971 s. 241–273).

Od drugiej połowy lat siedemdziesiątych K. Opałek już niewiele poświęcał czasu na historię nauki, koncentrując się przede wszystkim na teorii prawa i politologii. Właściwie z tego zakresu jest jedynie artykuł historyczny *Marksistowska teoria polityki – rozwój badań w Polsce* („Studia Nauk Politycznych” 1979 nr 1 s. 113–129). Wreszcie w 1980 w *Polskim Słowniku Biograficznym* ukazał się opracowany przez K. Opałka obszerny życiorys Leona Petrażyckiego. Temu wybitnemu teoretykowi prawa i socjologowi K. Opałek wcześniej też poświęcał wiele uwagi, szczególnie w dwóch opracowaniach: *The Leon Petrażycki's theory of law* w „*Thoria – A Swedish Journal of Philosophy and Psychology*” (1961) oraz w słowie wstępnym do dzieła *Z zagadnień teorii prawa i teorii nauki Leona Petrażyckiego* (Warszawa 1969); dzieło to ukazało się pod redakcją K. Opałka.

Na zakończenie naszego szkicu o K. Opałku jako historyku nauki winniśmy kilka zdań poświęcić jego powiązaniom z „Kwartalnikiem Historii Nauki i Techniki”. Z tym czasopismem związał się on – choć tylko jako autor – niemal od

początku jego powstania. Już bowiem w pierwszym roczniku czasopisma znajdujemy jego sprawozdanie z prac Zespołu Oświecenia (KHNiT 1956 nr 2 s. 447–450). Następnie opublikował artykuły: *Beniamin Franklin jako myślicielei działacz społeczny* (R. 2:1957 nr 2 s. 241–250), *Fizjokratyzm i jego rola w rozwoju nauki i kultury w Polsce okresu Oświecenia* (R. 7:1962 nr 1–2 s. 59–73) i *Bogdan Suchodolski jako historyk nauki* (R. 19:1974 nr 1 s. 3–7). Ponadto opublikował dwie recenzje z książek Bogdana Suchodolskiego i Ireny Stasiewicz. Wreszcie w listopadzie 1967 r. na posiedzeniu Komitetu Historii Nauki i Techniki K. Opałek przedstawił referat, w którym dokonał obszernej analizy krytycznej jedenastu roczników „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”. W tej analizie zwrócił m.in. uwagę na stosunek artykułów z historii nauki ojczyzej i nauki światowej, proporcje między liczbą artykułów z różnych dyscyplin naukowych, stan i jakość ruchu polemicznego. Dużą pomocą, jak sam przyznaje, stała się dla niego *Bibliografia zawartości tomów I–X Kwartalnika Historii Nauki i Techniki za lata 1956–1965*, opracowana przez J. Różewicza.

Wynika z tego, że K. Opałek był dobrze zorientowany w problematyce, którą zajmował się „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, a także w pewnej mierze w sprawach funkcjonowania redakcji czasopisma. Jego więc chyba zasadnie wytypowano na nowego redaktora naczelnego „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”. Obejmował tę funkcję od numeru 3/1970 w warunkach dość szczególnych. Po tzw. marcu 1968 rozpoczęto reorganizację w komitetach redakcyjnych, w większości wypadków były to swoistego rodzaju „czystki” charakteru politycznego. Zlikwidowano drugie i trzecie etaty dość licznych naukowców, to również dotknęło K. Opałka, który w 1969 r. stracił drugą posadę w Zakładzie Historii Nauki i Techniki. Przestał też być redaktorem naczelnym założyciel „Kwartalnika” i jego kilkunastoletni kierownik profesor Bogdan Suchodolski, odeszli z Komitetu Redakcyjnego wielce zasłużeni dla czasopisma, byli zastępcy redaktora naczelnego, profesorowie: Eugeniusz Olszewski (zastępca red. nacz. w l. 1956–1964, później p.o. red. nacz. 1970) i Waldemar Voisé (zastępca red. nacz. w l. 1964–1969, wcześniej sekretarz naukowy w l. 1956–1964). Wszyscy trzej w Komitecie Redakcyjnym pracowali od początków istnienia czasopisma. Z Komitetu usunięto też z przyczyn czysto politycznych Józefa Hurwica i Tadeusza Kowalika. Początkowo K. Opałek traktował tę nową dla siebie funkcję poważnie, ale mieszkając i pracując w Krakowie z dala od redakcji i będąc nadmiernie obciążony licznymi obowiązkami naukowymi, organizacyjnymi i polityczno-społecznymi nie mógł podołać jeszcze jednemu trudowi, tym bardziej, że wyraźnie historia nauki zaczęła go mniej interesować. Wszelkie sprawy związane z funkcjonowaniem redakcji – oczywiście, za jego chętnym przyzwoleniem – spełniali ówcześni doktorzy: zastępca redaktora naczelnego Waldemar Rolbiecki i sekretarz naukowy Jerzy Różewicz. Od 1974 r. ustały wszelkie kontakty K. Opałka z redakcją, choć formalnie był redaktorem naczelnym jeszcze przez dwa lata. Po objęciu redaktorstwa naczelnego przez ówczesną docent Irenę Stasiewicz-Jasiukową

K. Opałka powołano do Komitetu Redakcyjnego na kadencję 1975–1978. W Komitecie tym nie przejawiał żadnej aktywności, nawet nie zjawił się ani razu na regularnie odbywane kwartalne zebrania. Niemniej zawsze, gdy go poproszono usiłował pomóc, zwłaszcza przy nachalnych interwencjach cenzury.

Przypisy

¹ Zob. m.in. *Prawo i polityka. Księga pamiątkowa poświęcona 70. rocznicy urodzin Kazimierza Opałka*. Kraków 1988 s. 7–24; J. B a s z k i e w i c z : *Kazimierz Opatek 1918–1995*. „Nauka” 1996 nr 2 s. 250–252; J. W o l e ń s k i : *Kazimierz Opatek (1918–1995)*. „Państwo i Prawo” 1996 R. 51 z. 3 s. 63–65; zob. też *Kto jest kim w Polsce 1984*. Warszawa 1984 s. 696–697.

² Nazwa tego zespołu ulegała pewnym zmianom, początkowo był to Zespół do Badań Nauki Polskiej Okresu Oświecenia; następnie Zespół do Badań nad Nauką Polskiego Oświecenia. Z końcem roku 1956 występuje jako Zespół Historii Nauki Oświecenia, a w kilka lat później, w początkach lat sześćdziesiątych, pod nazwą przez nas użytą.

³ Zakład Historii Nauki z dniem 1 lipca 1958 r. przekształcił się w Zakład Historii Nauki i Techniki i przeszedł organizacyjnie z Prezydium PAN do Wydziału I (Nauk Społecznych) PAN.

Jerzy Różewicz, Andrzej Śródka
(Warszawa)

